

doi: 10.5281/zenodo.3476650

ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ПЕРЕКЛАДУ У РАННІХ БІЛІНГВІВ

Translation Competence Development in Early Bilinguals: Psycholinguistic Aspects

Leonid Chernovaty

Dr.Sci in Pedagogy, Full Professor

V.N.Karazin Kharkiv National University, Ukraine

leonid.m.chernovaty@meta.ua

<http://orcid.org/0000-0003-3411-9408>

Abstract

The original game-format experiment with an early (43 months of age) simultaneous bilingual (Russian and English) showed that the command of two languages is a sufficient prerequisite for translating. However, such bilinguals require some time to subconsciously grasp the notion of the interlanguage translation and separate it from the intralanguage one. At the initial stage, those two types of translation co-exist and the latter substitutes the former in all cases where the problems arise. On their way to the purely interlanguage translation, the early simultaneous bilinguals pass through the stage of mixing the two language codes within the same utterances, but eventually get rid of it. The dynamics of this transition requires additional study and is the prospect of further research.

Key words: *early simultaneous bilinguals, Russian and English, interlanguage translation, intralanguage translation, code mixing.*

Вступ Introduction

Дослідження проблем розвитку раннього білінгвізму проводяться в широкому діапазоні, починаючи від його доцільності, з точки зору його ймовірного негативного впливу на розвиток особистості дитини. На сьогодні дослідники (Byers-Heinlein & Lew-Williams, 2013) є практично одностайними в тому, що ранній білінгвізм позитивно впливає на такий розвиток і не гальмує його у будь-якому відношенні. Відповідно дослідження зосереджуються на вивченні механізму формування білінгвізму та його різноманітних аспектів. До

останніх, відноситься, зокрема, переключення з одного мовного коду (*code switching*) на інший, яке розглядається як уміння, що є складовою прагматичної компетентності білінгва, та яке ґрунтується на здатності індивіда аналізувати соціолінгвістичний контекст спілкування (Suek, 2017: 2). В процесі паралельного засвоєння двох мов спостерігається явище змішування двох мовних кодів (*code mixing*), тобто використання елементів обох мов в одному реченні або висловленні. За припущеннями деяких дослідників (Suek, 2017: 2), механізм змішування кодів входить вже до складу граматичної компетентності білінгва. Обсяг досліджень механізму переключення з одного мовного коду на інший у дітей, які є природними білінгвами (*simultaneous bilinguals*), тобто засвоюють обидві мови одночасно, є досить значним. Зокрема, на основі вивчення мовлення згаданих дітей у парі англійська-французька мови (Meisel, 1994) встановлено, що змішування мовних кодів обмежується не тільки граматичними ознаками контактуючих у свідомості дитини мов, але й принципами та механізмами їхнього вживання. Досліджувалися також (Peynircioğlu & Durgunoğlu, 2002) динаміка переключення з одного коду на інший у дітей дошкільного віку на рівні від речення і вище та її залежність від рівня білінгвізму, спрямованості комунікації (рецептивні чи продуктивні види мовленнєвої діяльності) та інших чинників. Зв'язок між змішуванням мовних кодів та механізмами моніторингу мовних висловлювань вивчався (Hofweber, Marinis & Treffers-Daller, 2016) на матеріалі німецько-англійського білінгвізму. У дослідженні дітей віком від п'яти до шести років (Bosma & Blom, 2019), які володіли голландською та фризькою мовою, встановлено явище асиметрії – переключення з голландської та фризьку мову вимагало у випробуваних більше зусиль, ніж переключення у зворотному напрямку.

Варто зазначити, що усі згадані дослідження стосуються вживання однієї мови у тому чи іншому виді спілкування, а переключення з одного мовного коду на інший тлумачать як зміну мови спілкування при зміні комунікативної ситуації, в процесі якої може спостерігатися змішування кодів мов, якими володіє індивід. Тобто в усіх цих випадках досліджується процес розвитку мовленнєвої компетентності у кожній з мов, якими оволодіває індивід. Питання ж формування перекладацької компетентності у процесі розвитку раннього білінгвізму лежать за межами уваги більшості авторів, а тому й залишаються мало дослідженими. Цю думку поділяють і інші дослідники, зазначаючи брак

вивчення психолінгвістичних аспектів переключення з одного мовного коду на інший в процесі перекладу (Treffers-Daller, 1998: 98–99). Про наявність проблеми свідчать і нечисленні праці сучасних дослідників (див., наприклад, Harris & Sherwood, 1978), які у своїх роботах змушені використовувати дані солідної давності (Ronjat, 1913; Leopold, 1949).

Виходячи з актуальності викладеної вище проблеми, *метою* нашого дослідження було обрано особливості переключення з одного мовного коду на інший у ранньому білінгвізмі при перекладі з однієї мови на іншу, встановлення наявності явища змішування мовних кодів у цьому процесі, а також його характеру. Таким чином, об'єктом нашого дослідження був зміст формування перекладацької компетентності під час розвитку раннього білінгвізму, а предметом – наявність явища змішування кодів при перекладі з однієї мови на іншу та характер такого змішування.

Методи та методики дослідження. *Methods and Techniques of the Research*

Випробуванним було обрано дитину чоловічої статі віком 43 місяці, яка володіла англійською та російською мовами. Англійську використовувала для спілкування з матір'ю (яка також володіла українською, російською та німецькою мовами, однак із сином спілкувалась переважно англійською для забезпечення штучного англomовного середовища) та однолітками під час періодичного перебування у дошкільних навчальних закладах Великої Британії та США (в період довготривалих відряджень матері до згаданих країн). Російською спілкувалася з членами родини та іншими носіями згаданої мови у мовному середовищі (сім'я постійно проживає у місті Харкові, Україна).

Матеріалом експерименту було обрано текст казки «Троє поросят» російською мовою.

Експеримент проводився у формі гри в п'ятьох сеансах. Батько або бабуся дитини невеликими фрагментами читали казку матері, яка, за умовами гри, не володіла російською мовою, а дитина в паузах перекладала англійською мовою. Частотність сеансів була не більшою, ніж один на день, а їхня тривалість залежала від бажання випробуваного і в середньому складала в перших трьох сеансах близько восьми хвилин кожен, четвертий сеанс – близько

шести хвилин, а останній – дев'ять з половиною. Переклад випробуваного записувався на диктофон, а потім його скрипт аналізувався.

Результати *Results*

На першому сеансі виникли труднощі, пов'язані з нерозумінням дитини суті перекладу. Вона розуміла, що має передати смисл повідомлення матері і робила це, однак залишалася при цьому в межах мови оригіналу, здійснюючи внутрішньомовний переклад. Тільки після нагадувань матері дитина переходила на мову перекладу. Приклади цього явища, зафіксовані в сеансі 1, подано далі. Під час аналізу мовлення випробуваного слід мати на увазі, що формування його мовленнєвої компетентності у кожній із двох мов ще не завершено, а тому в його мовленні спостерігаються проміжні форми (див. Selinker & Douglas, 1985). Зокрема, в англійській мові дитина систематично вживає допоміжне дієслово *did* перед смисловим дієсловом (замість закінчення *-ed*) для позначення минулого часу, наприклад, *did be* означає *was* (або *were*), хоча в окремих випадках трапляються і регулярні форми з *-ed*.

Батько (Б) (читає): «Три поросенка». – Дитина (Д) (перекладає): «Три поросенка». – Мати (М) (втручається): *OK, now say it in English.* – Д (перекладає): *Three Little Piglets.*

Б (читає): «Жил-был однажды очень-очень плохой волк...». – Д (перекладає): «Жил однажды был плохой волк...». – М (втручається): *But can you say it in English?* – Д (перекладає): *There did live a very bad wolf.*

Процес переключення на іншу мову в процесі перекладу пройшов через етап змішування кодів в межах одного й того ж висловлення разом з поверненням до внутрішньомовного перекладу.

Б (продовжує речення): «...который хотел съест трех поросят». – Д (перекладає): *...that wanted to eat три поросят.* – М (втручається): *I don't understand* «три поросят». *He wanted to eat whom?* – Д (виправляється): «три поросят». – М (наполягає): *How do you say in English* «три поросят»? – Д (перекладає): *three little piglets.*

Б (читає): «Но один самый умный поросенок оказался хитрее волка» – Д (перекладає): «One piglet был хитрее волка». – М (втручається): *How do you say it*

in English? – Д (перекладає): *He did be* хитрий волк. Б (додатково пояснює): «Поросенок был хитрее чем волк». – Д (перекладає): *one little piglet was... stronger.*

Поступово дитина повністю переходить на міжмовний переклад.

Б (читає): «Жили-были три поросенка...». – Д (перекладає): *Once there did live three little piglets...* – Б (читає): «...которые ушли от мамы и папы, чтобы погулять по улице ...» – Д (перекладає): «*That did go from Mommy and Daddy...*» – Б (читає): «...чтобы погулять по улице ...» – Д (перекладає): «*so go for a walk ...*».

Однак під кінець сеансу, вірогідно внаслідок втоми, дитина знову збивається на змішування кодів в межах одного й того ж речення або навіть переходить на внутрішньомовний переклад.

Б (читає): «Все лето они гуляли по полям, игрались и баловались...». – Д (перекладає): *playing and баловались...*. – М (втручається): *Playing and what? How do you say «баловались»? Mis...* – Д (перекладає): *misbehaving.*

Б (читає): «Но вот лето закончилось ...» – Д (перекладає): «Лето закончилось». – М (втручається): *How do you say it in English?* – Д (перекладає): «Зима закончилась». – М (наполягає): *Can you say it in English, please?* – Д (перекладає): *Summer no more.*

В наступних сеансах частка міжмовного перекладу невпинно зростала, а вживання окремих російських слів в англомовних реченнях обмежувалися випадками їх відсутністю в англомовному лексиконі дитини або труднощами їх виклику із пам'яті.

Висновки **Conclusions**

Виходячи з результатів, викладених вище, можна сформулювати такі попередні припущення. Володіння двома мовами ранніми білінгвами створює передумови для перекладу ними висловлювань з однієї мови на іншу без будь-якої попередньої підготовки. З іншого боку, такі білінгви потребують певного часу, аби на інтуїтивному рівні усвідомити само поняття міжмовного перекладу й відмежувати його від внутрішньомовного. На початковому етапі ці два види перекладу співіснують і другий використовується як заміник першого в усіх випадках, коли виникають труднощі. На шляху переходу до повного міжмовного перекладу ранні білінгви проходять через етап змішування кодів в

межах одного й того ж висловлення, особливо в ситуаціях відсутності лексичного відповідника в лексиконі однієї з мов або нездатності викликати його із пам'яті. Переклад на початкових етапах оволодіння ним потребує значних зусиль з боку індивіда, що спричинює втому і втрату концентрації, які, у свою чергу, впливають на збільшення частки змішування кодів у мовленні ранніх білінгвів. Однак поступово моніторингова система індивіда стабілізується і змішування кодів практично припиняється. Динаміка такого переходу потребує додаткового вивчення, в чому і вбачаємо перспективу подальшого дослідження.

Література References

- Bosma, E., & Blom, E. (2019). A code-switching asymmetry in bilingual children: Code-switching from Dutch to Frisian requires more cognitive control than code-switching from Frisian to Dutch. *International Journal of Bilingualism*, 23(6), 1431–1447. <https://doi.org/10.1177/1367006918798972>
- Byers-Heinlein K., & Lew-Williams, C. (2013). Bilingualism in the Early Years: What the Science Says. *Learning Landscapes*, 7(1), 95–112.
- Harris, B., & Sherwood, B. (1978). Translation as an Innate Skill. In David Gerver & H. Wallace Sinaiko (Eds.), *Language, Interpretation and Communication* (pp. 155–170). New York and London: Plenum.
- Hofweber, J., Marinis, T., & Treffers-Daller, J. (2016). Effects of dense code switching on executive control. *Linguistic Approaches to Bilingualism*, 6(5), 648–668. <https://doi.org/10.1075/lab.15052.hof>.
- Leopold, W.F. (1949). *Speech Development of a Bilingual Child: A Linguist's Record*. Evanston, IL: Northwestern University Press.
- Meisel, J.M. (1994). Code Switching in Young Bilingual Children: The Acquisition of Grammatical Constraints. *Studies in Second Language Acquisition*, 16(4), 413–439. <https://doi.org/10.1017/S0272263100013449>.
- Peynircioğlu, Z.F., & Durgunoğlu, A.Y. (2002). Code switching in preschool bilingual children. *Advances in Psychology*, 134, 339–356. [https://doi.org/10.1016/S0166-4115\(02\)80018-8](https://doi.org/10.1016/S0166-4115(02)80018-8)
- Ronjat, J. (1913). *Le développement du langage observe chez un enfant bilingue*. Paris: Champion.
- Selinker, L., & Douglas, D. (1985). Wrestling with 'context' in interlanguage theory. *Applied linguistics*, 6(2), 182–190. <https://doi.org/10.1093/applin/6.2.190>.
- Suek, L. (2017). Code switching and the development of linguistic system of simultaneous bilingual children. *Englisia Journal*, 5(1), 1–7. <https://doi.org/10.22373/ej.v5i1.1311>.
- Treffers-Daller, J. (1998). The IC model and code-switching. *Bilingualism: Language and Cognition*, 1(2), 98–110. <https://doi.org/10.1017/S1366728998000212>